

dood, opstanding & onsterfelijkheid

2. waar zijn de doden?

27 oktober 2022
Nunspeet

terugblik vorige keer: vijf feiten over de dood

1. dood is het tegendeel van leven

- ontkenning van de dood: de leugen v.d. slang

terugblik vorige keer: vijf feiten over de dood

1. dood is het tegendeel van leven
 - ontkenning van de dood: **de** leugen v.d. slang
2. dood is een **terugkeer**
 - wordt dit keer uitgewerkt

terugblik vorige keer: vijf feiten over de dood

1. dood is het tegendeel van leven
 - ontkenning van de dood: **de** leugen v.d. slang
2. dood is een terugkeer
 - wordt dit keer uitgewerkt
3. dood is als een **slaap**
 - zonder bewustzijn
 - tijdelijk: men wordt weer wakker

terugblik vorige keer: vijf feiten over de dood

1. dood is het tegendeel van leven
 - ontkenning van de dood: **de** leugen v.d. slang
2. dood is een terugkeer
 - wordt dit keer uitgewerkt
3. dood is als een slaap
 - zonder bewustzijn
 - tijdelijk: men wordt weer wakker
4. men wordt uit de dood **gewekt om op te staan**
 - eerst gewekt (geest), daarna opstaan (lichaam)

terugblik vorige keer: vijf feiten over de dood

1. dood is het tegendeel van leven
 - ontkenning van de dood: **de** leugen v.d. slang
2. dood is een terugkeer
 - wordt dit keer uitgewerkt
3. dood is als een slaap
 - zonder bewustzijn
 - tijdelijk: men wordt weer wakker
4. men wordt uit de dood gewekt om op te staan
 - eerst gewekt (geest), daarna opstaan (lichaam)
5. de dood wordt (als laatste vijand) **teniet gedaan**
 - = de levendmaking van allen
 - essentie van het Evangelie!

naar één plaats

¹⁹ Want het lot van de zonen der mensheid
is gelijk het lot van het beest;
ja hetzelfde lot treft hen;
zoals dood is voor de één,
zo is dood voor de ander...

= beëindiging van het bestaan

אחד	ומקרה	הבהמה	ומקרה	האדם	בני	מקרה	כי
één	en·bestemming	het·beest	en·bestemming	de·mens	zonen·van	bestemming	dat
eenzelfde	ja·lot	der·dieren	is·gelijk·het·lot	der·mensen·	·kinderen	het·lot	want

זה	כן	זו	כמות	להם
deze	dood·van	zo	deze	als·dood·van
genen	sterven	zo	dezen	gelijk·sterven
				treft·hen

¹⁹ ... en zij allen hebben één geest,
 en er is geen voordeel van de mens
 boven het beest;
 want alles is ijdelheid.

Hebr. roeach

- verzamelnaam voor wat niet gezien wordt:
- hier: levenskracht; vergl. electriciteit >

הכל	כי	אין	-הבהמה	מן	האדם	ומותר	לכל	אחד	ורוח
hetalles	dat	er-is-geen	het-beest	vanaf	de-mens	en-voordeel-van	tot ^{de} -allen	één	en-geest
alles	want	niets	de-dieren	boven	de-mens	waarbij-voor-heeft	allen-hebben	enerlei	en-adem

הבל

zinloosheid

is-ijdelheid

één kracht – verschillende uitwerkingen

²⁰ Alles gaat NAAR ÉÉN PLAATS;
alles is uit het stof,
en alles keert terug tot het stof.

zie Genesis 3:19

והכל	העפר -	מן	היה	הכל	אחד	- מקום	אל	הולך	הכל
en-het-alles	de-losse-aarde	vanaf	hij-is	het-alles	één	plaats	tot	gaande	het-alles
en-alles	stof	uit	is-geworden	alles	één	plaats	naar	gaat	alles

שב	אל-העפר
de-losse-aarde	tot terugkerende
stof	tot keert-weder

21 Wie bemerkt dat geest
van de zonen der mensheid
opgaat naar boven
en geest van het beest,
neerdaalt naar beneden in de aarde?

▪ zie 12:7 >

מִי	יֹדֵעַ	רוּחַ	בְּנֵי	הָאָדָם	הָעֵלָה	הִיא	לְמַעַלָּה	וְרוּחַ
wie ?	wetende	geest-van	zonen-van	de-mens	de-opgaande	zij	tot-op-waarts	en-geest-van
wie	bemerkt	dat-de-adem	-kinderen	der-mensen-	opstijgt	-	naar-boven	en-dat-de-adem

הַבְּהֵמָה	הִירְדָּת	הִיא	לְמַטָּה	לָאָרֶץ
het-beest	de-neerdalende	zij	tot-beneden	tot-de-aarde
der-dieren	neerdaalt	-	naar-beneden	in-de-aarde

⁷ en het stof wederkeert tot de aarde,
zoals het geweest is,
en de geest wederkeert tot God,
die hem geschonken heeft.

de mens gedesintegreerd:

- = uiteengevallen in oorspronkelijke elementen
- stof + levensadem = levende ziel (Gen.2:7)

אֵל-	תָּשׁוּב	וְהָרוּחַ	כַּשֶּׁהָיָה	עַל-הָאָרֶץ	הָעֶפֶר	וַיָּשָׁב
tot	zij-keert-terug	en-de-geest	zoals-hij-is	de-aarde	op de-losse-aarde	en-hij-keert-terug
tot	wederkeert	en-de-geest	zoals-het-is-geweest	de-aarde	tot het-stof	en-wederkeert

הָאֱלֹהִים	אֲשֶׁר	נָתַן
die de-Elohim	hij-geeft-haar	heeft-geschonken-hem
die God		

in de stilte

¹⁷ Niet de doden zullen JAHWEH prijzen,
niemand van wie is neergedaald in de stilte,
¹⁸ maar wij zullen JAHWEH zegenen,
van nu aan tot in [de] aeon. Hallelujah!

= waar niets gezegd of gehoord wordt

▪ zie ook

31:17 - "tot zwijgen gebracht in SHEOL"

דומה	יירדי	כל	ולא	יה	יהללו	המתים	לא
stilte	afdalenden-van	alle	en-niet	Jah	!zij-lofprijzen	de-doden	niet
in-de-stilte	van-wie-zijn-neergedaald	-iemand	n-	de-HERE	zullen-loven	de-doden	niet

יה :	הללו	עולם	ועד	מעתה	יה	נברך	ואנחנו
Jah	lofprijst !	aeon	en-tot-aan	vanaf-nu	Jah	!wij-zegenen	en-wij
-jah	hallelu-	eeuwigheid	tot-in	van-nu-aan	de-HERE	wij-zullen-prijzen	maar-wij

¹² Zal Uw goedertierenheid
in het graf worden verhaald,
Uw trouw in het verderf?

¹³ Is Uw wonderlijk werk
in de duisternis bekend,
Uw rechtvaardigheid in het land der vergetelheid?

:	באבדון	אמונתך	חסדך	בקבר	היספר
	in ^{de} vernietiging	trouw-van-jou	vriendelijkheid-van-jou	in ^{het} graf	?-hij-wordt-verhaald
	in-de-plaats-der-vertering	uw-trouw	uw-goedertierenheid	in-het-graf	wordt-verkondigd

בארץ	וצדקתך	פלאך	בחשך	היודע
in-land-van	en-rechtvaardigheid-van-jou	wonderbaarlijke-werk-van-jou	in ^{de} duisternis	?-hij-wordt-geweten
in-het-land	uw-gerechtigheid	uw-wondermacht	in-de-duisternis	word-bekend

SHEOL & HADES

Het Hebreeuwse woord voor 'dodenrijk': SHEOL

- lett. 'vraag' > onwetendheid
- St.Vert. vertaalt SHEOL (inconsequent) met 'hel' en 'graf'
- Ps.9:18
De goddelozen zullen terugkeren, naar de hel (SHEOL) toe, alle godvergetende heidenen.
- maar in Genesis 42:38
... zo zoudt gij mijn (=Jakob) grauwe haren met droefenis ten grave (SHEOL) doen nederdalen.

Het Grieks woord voor 'dodenrijk': HADES

- lett. het onwaargenomene
- in de LXX en het NT wordt het Hebreeuwse SHEOL weergegeven met HADES >

¹⁰ Want U geeft mijn ziel
niet prijs aan het dodenrijk (Hebr. SHEOL),
noch laat U uw gunstgenoot bederf zien.
¹¹ U maakt mij het pad van leven bekend,
overvloed van vreugde
is bij Uw aangezicht;
lieflijkheden zijn in uw rechterhand bestendig.

In Handelingen 2 geciteerd door Petrus:

■ SHEOL => HADES >

שחת	לראות	חסידך	לא - תתן	לשאול	נפשי	לא - תעזב	כי		
bederf	totzien-van	getrouwe-van-jou	l'jij-staat-toe	niet	tot-dodenrijk	ziel-van-mij	l'jij-verlaat	niet	dat
de-groeve	zien	uw-gunstgenoot	Gij-laet	noch	aan-het-dodenrijk	mijn-ziel	Gij-geeft-prijs	niet	want

29 Mannenbroeders!

Het is geoorloofd met vrijmoedigheid
naar jullie toe te zeggen
aangaande de aartsvader David
dat hij en is overleden
en werd begraven
en zijn graftombe is te midden van ons
tot op deze dag.

ΑΝΔΡΕΣ	ΑΔΕΛΦΟΙ	ΕΣΩΝ	ΕΙΠΕΙΝ	ΜΕΤΑ	ΠΑΡΡΗΣΙΑΣ	ΠΡΟΣ	ΥΜΑΣ	ΠΕΡΙ	ΤΟΥ
mannen !	broeders !	geoorloofd-zijnde	te-zeggen	met	vrijmoedigheid	naar-toe	jullie	aangaande	de
Mannen	broeders	men mag	zeggen	_	vrijuit	tot	u	van	de

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ	ΔΑΥΙΔ	ΟΤΙ	ΚΑΙ	ΕΤΕΛΕΥΘΗCΕΝ	ΚΑΙ	ΕΤΑΦΗ	ΚΑΙ	ΤΟ	ΜΝΗΜΑ
aartsvader	David	dat	en	hij-overlijdt	en	hij-werd-begraven	en	de	graftombe
aartsvader	David	dat	èn	hij... ..gestorven... ..is	èn	begraven	en	_	graf

ΑΥΤΟΥ	ΕCΤΙΝ	ΕΝ	ΗΜΙΝ	ΑΧΡΙ	ΤΗC	ΗΜΕΡΑC	ΤΑΥΤΗC
van-hem	(het)-is	in	ons	tot-op	de	dag	deze
zijn	is	bij	ons	tot op	_	dag	deze

³⁰ Zijnde dan een profeet
en waargenomen hebbend
dat God met een eed aan hem zwoer,
één vanuit de vrucht van zijn lende
te doen zitten op zijn troon.

ΠΡΟΦΗΤΗΣ	ΟΥΝ	ΥΠΑΡΧΩΝ	ΚΑΙ	ΕΙΔΩΣ	ΟΤΙ	ΟΡΚΩ	ΩΜΟCΕΝ	ΑΥΤΩ	Ο
profeet	dan	zijnde	en	waargenomen-hebbende	dat	met-ee	-(hij)-zweert	aan-hem	de
een profeet	nu	Daar hij... ..was	en	wist	dat	onder ede	gezworen had	hem	_

ΘΕΟΣ	ΕΚ	ΚΑΡΠΟΥ	ΤΗΣ	ΟCΦΥΟC	ΑΥΤΟΥ	ΚΑΘΙCΑΙ	ΕΠΙ	ΤΟΝ	ΘΡΟΝΟΝ	ΑΥΤΟΥ
God	van-uit	vrucht	van-de	lende	van-hem	-te-doen-zitten	op	de	troon	van-hem
God	uit	de vrucht	_	lendenen	zijner	een... ..te doen zitten	op	_	troon	zijn

³¹ Terwijl hij tevoren waarnam, sprak hij aangaande de opstanding van de Christus, dat Hij niet in de steek werd gelaten tot in het dodenrijk (*SHEOL* = *HADES*) noch zijn vlees ontbinding waarnam.

ΠΡΟΙΔΩΝ	ΕΛΛΗΓCΕΝ	ΠΕΡΙ	ΤΗΣ	ΑΝΑΓΓΑCΕΩC	ΤΟΥ	ΧΡΙCΤΟΥ	ΟΤΙ	ΟΥΤΕ
tevoren-waarnemende	hij-spreekt	aangaande	de	opstanding	van-de	Christus	dat	noch
heeft hij in de toekomst gezien	en gesproken	van	de	opstanding	van de	Christus	dat	niet

ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΦΘΗ	ΕΙC	ΑΔΗΝ	ΟΥΤΕ	Η	CΑΡΞ	ΑΥΤΟΥ	ΕΙΔΕΝ	ΔΙΑΦΘΟΡΑΝ
hij-werd-in-de-steek-gelaten	tot-in	dodenrijk	noch	het	vlees	van-hem	-(zij)-nam-waar	ontbinding
Hij... ..is overgelaten	aan	het dodenrijk	noch	–	vlees	zijn	heeft gezien	ontbinding

³² deze Jezus deed God opstaan,
waarvan wij allen getuigen zijn.

TOYTON	TON	IHCOYN	ANECTHCEN	O	ΘEOC	OY	ΠΑΝΤΕC	HMEIC	ECMEN	MAPTYPEC
deze	de	Jezus	-(hij)-doet-opstaan	de	God	van-welk	allen	wij	(wij)-zijn	getuigen
Deze	_	Jezus	heeft... ..opgewekt	_	God	waarvan	allen	wij	zijn	getuigen

**waar was Jezus tussen
sterven en opstanding?**

waar was Jezus tussen sterven en opstanding?

1. Hij was in de dood; Hand.2:24
2. zijn lichaam lag in het graf; Joh.20:12
3. Jezus zelf lag in het graf; Luc.23:53; 1Kor.15:4
4. in SHEOL/HADES
= resp. onwetend & niet-waarnemend

waar was Jezus tussen sterven en opstanding?

1. Hij was in de dood; Hand.2:24
2. zijn lichaam lag in het graf; Joh.20:12
3. Jezus zelf lag in het graf; Luc.23:53; 1Kor.15:4
4. in SHEOL/HADES (onwetend & niet-waarnemend)

traditioneel echter wordt geleerd dat Jezus op de dag van zijn sterven naar het paradijs ging >

⁴³ En Hij (=Jezus) zeide
tot hem (=de misdadiger):
Voorwaar, Ik zeg u,
heden zult gij met Mij in het paradijs zijn.

echter... het Grieks kent geen interpunctie...

ΕΙΠΕΝ ΑΥΤΩ ΑΜΗΝ
-hij-zei tot-hem amen

ΟΙ ΛΕΓΩ ΧΗΜΕΡΟΝ
tot-jou |ik-zeg vandaag

ΜΕΤ ΕΜΟΥ ΕΧΙ
met mij |jij-zal-zijn~

ΕΝ ΤΩ ΠΑΡΑΔΕΙCΩ
in het paradijs

42 En hij zei tot Jezus:
gedenk mij wanneer u in uw Koninkrijk komt.

43 En hij zei tot hem,
amen, ik zeg tegen u vandaag:
u zult met mij in het paradijs zijn.

*de misdadiger vroeg Jezus hem te gedenken
wanneer Hij in het Koninkrijk zou komen
maar Jezus garandeerde hem die dag reeds!*

KAI	ELEGEN	IHCOY	MNHCOHTI	MOY	OTAN		EΛΘHC	EIC	THN	BACIAEIAN	COY
en	-hij-zei	tot-Jezus	ⁱgedenk!	mij	wanneer-ook-maar		ⁱdat-jij-komt	tot-in	het	koninkrijk	van-jou
En	hij zeide	Jezus	gedenk	mijner	wanneer		Gij... ..komt	in	_	Koninkrijk	uw

KAI	EIPEN	AYTΩ	AMHN	COI	ΛEΓΩ	CHMEPON	MET	EMOY	ECH		EN	TΩ	ΠΑΡΑΔΕΙCΩ
en	-hij-zei	tot-hem	amen	tot-jou	ⁱik-zeg	vandaag	met	mij	ⁱjij-zal-zijn~		in	het	paradijs
En	Hij zeide	tot hem	Voorwaar	u	Ik zeg	heden	met	Mij	zult gij... ..zijn		in	het	paradijs

**de troost m.b.t.
overleden medegelovigen**

¹³ Maar wij willen jullie niet onwetend laten aangaande degenen die ontslapen zijn, opdat jullie niet bedroefd zijn, zoals de overigen, die geen hoop hebben.

Paulus gaat uitleggen waarom zijn lezers niet bedroefd hoeven zijn over de ontslapenen

ΟΥ	ΘΕΛΟΜΕΝ	ΔΕ	ΥΜΑΣ	ΑΓΝΟΕΙΝ	ΑΔΕΛΦΟΙ	ΠΕΡΙ	ΤΩΝ	ΚΟΙΜΩΜΕΝΩΝ	ΙΝΑ
niet	ⁱwij-willen	echter	jullie	ⁱonwetend-te-zijn	broeders !	aangaande	degenen	ⁱter-ruste-liggende~	opdat
niet	wij willen	Doch	u	onkundig laten	broeders	wat betreft	hen, die	ontslapen	opdat

ΜΗ	ΛΥΠΗΣΘΕ	ΚΑΘΩΣ	ΚΑΙ	ΟΙ	ΛΟΙΠΟΙ	ΟΙ	ΜΗ	ΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΛΠΙΔΑ
toch-niet	ⁱdat-jullie-bedroefd-zijn~	zo-als	ook	de	overigen	degenen	toch-niet	ⁱhebbende	hoop
niet	gij... ..bedroefd zijt	zoals	_	de	andere... ..mensen	die	geen	hebben	hoop

¹⁴ Want indien wij geloven
dat Jezus stierf en opstond,
zal God ook zó hen die ontslapen zijn,
door Jezus geleiden, samen met Hem.

nl. door ook hen te doen opstaan

ΕΙ	ΓΑΡ	ΠΙΣΤΕΥΟΜΕΝ	ΟΤΙ	ΙΗΣΟΥΣ	ΑΠΕΘΑΝΕΝ	ΚΑΙ	ΑΝΕΣΤΗ	ΟΥΤΩΣ	ΚΑΙ	Ο	ΘΕΟΣ
indien	want	ⁱwij-geloven	dat	Jezus	-(hij)-stierf	en	-(hij)-stond-op	zó	ook	de	God
indien	Want	wij geloven	dat	Jezus	gestorven... ..is	en	opgestaan	zó	ook	_	God

ΤΟΥΣ	ΚΟΙΜΗΘΕΝΤΑΣ	ΔΙΑ	ΤΟΥ	ΙΗΣΟΥ	ΑΞΕΙ	ΚΥΝ	ΑΥΤΩ
degenen	ⁱter-ruste-gelegd-wordende	door	de	Jezus	ⁱ(hij)-zal-uitleiden	samen	met-hem
hen, die	ontslapen zijn	door	_	Jezus	zal... ..wederbrengen	met	Hem

¹⁵ Want dit zeggen wij jullie,
met een woord van de Heer...

*bekend gemaakt aan Paulus
slechts bij hem treffen we
deze toekomstverwachting*

ΤΟΥΤΟ	ΓΑΡ	ΥΜΙΝ	ΛΕΓΟΜΕΝ	ΕΝ	ΛΟΓΩ	ΚΥΡΙΟΥ
dit	want	tot-jullie	wij-zeggen	in	woord	van-Heer
dit	Want	u	zeggen wij	met	een woord	des Heren

¹⁵ ... dat wij de levenden,
die overleven tot de parousia van de Heer,
niet de ontslapenen zullen voorgaan.

*= bij de parousia van de Heer hebben
de overlevenden geen voorrang*

OTI	HMEIC	OI	ZΩNTEC	OI	ΠΕΡΙΛΕΙΠΟΜΕΝΟΙ	ΕΙC	ΤΗΝ	ΠΑΡΟΥCΙΑΝ	ΤΟΥ
dat	wij	degenen	levende	degenen	overlevende~	tot-in	de	aanwezigheid	van-de
_	wij	_	levenden	die	achterblijven	tot	de	komst	des

ΚΥΡΙΟΥ	ΟΥ	ΜΗ	ΦΘΑCΩΜΕΝ	ΤΟΥC	ΚΟΙΜΗΘΕΝΤΑC
Heer	niet	toch-niet	dat-wij-zullen-inhalen	degenen	ter-ruste-gelegd-wordende
Heren	(1/2) in geen geval	(2/2)	zullen... ...voorgaan	de	ontslapenen

¹⁶ Want de Heer zelf zal,
in een commando,
in [het] roepen van [de] aartsengel
en in bazuingeclank van God,
neerdalen vanaf de hemel...

= bij het signaal van Michaël – die zal
opstaan voor zijn volk (= bij het begin van
de grote verdrukking; Dan.12:1)

ΟΤΙ	ΑΥΤΟΣ	Ο	ΚΥΡΙΟΣ	ΕΝ	ΚΕΛΕΥΣΜΑΤΙ	ΕΝ	ΦΩΝΗ	ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ	ΚΑΙ	ΕΝ
dat	zelf	de	Heer	in	commando	in	stem	van-overste-van-boodschappers	en	in
want	zelf	de	Here	op	een teken	bij	het roepen	van een aartsengel	en	bij

ΒΑΛΠΙΓΓΙ	ΘΕΟΥ	ΚΑΤΑΒΗCΕΤΑΙ	ΑΠ	ΟΥΡΑΝΟΥ
bazuin	van-God	(hij)-zal-neerdalen~	van-af	hemel
het geklank ener bazuin	Gods	zal... ..nederdalen	van	de hemel

¹⁶ ... en de doden in Christus
zullen eerst opstaan;

= t.g.v. de parousia

KAI	OI	NEKPOI	EN	XPICTΩ	ANACTHCONTAI	ΠΡΩΤΟΝ
en	de	doden	in	Christus	(zij)-zullen-opstaan~	eerst
en	zij, die	gestorven zijn	in	Christus	zullen... ..opstaan	het eerst

¹⁷ vervolgens zullen wij, de levenden,
de overlevenden,
tegelijkertijd samen met hen
worden weggerukt in wolken...

= alle ontslapenen en levende gelovigen tegelijk

ΕΠΕΙΤΑ	ΗΜΕΙΣ	ΟΙ	ΖΩΝΤΕΣ	ΟΙ	ΠΕΡΙΛΕΙΠΟΜΕΝΟΙ	ΑΜΑ	ΚΥΝ	ΑΥΤΟΙΣ
vervolgens	wij	degenen	levende	degenen	overlevende~	tegelijkertijd	samen	met-hen
daarna	wij	–	levenden	die	achterbleven	samen	met	hen

ΑΡΠΑΓΗΣΟΜΕΘΑ	ΕΝ	ΝΕΦΕΛΑΙΣ
(wij)-zullen-weggegrist-worden	in	wolken
zullen... ..in een oogwenk weggevoerd worden	op	de wolken

¹⁷ ... tot ontmoeting van de Heer in de lucht.
En zó zullen wij altijd samen zijn met de Heer.

= op die wijze
niet één voor één, maar allemaal tegelijk!

ΕΙΣ	ΑΠΑΝΘΕΙΝ	ΤΟΥ	ΚΥΡΙΟΥ	ΕΙΣ	ΑΕΡΑ	ΚΑΙ	ΟΥΤΩΣ	ΠΑΝΤΟΤΕ	ΚΥΝ	ΚΥΡΙΩ
tot-in	ontmoeting	van-de	Heer	tot-in	lucht	en	zó	altijd	samen	met Heer
_	tegemoet	de	Here	in	de lucht	en	zó	altijd	met	de Here

ΕΧΟΜΕΘΑ

|wij-zullen-zijn~

zullen wij... ..wezen

¹⁸ Daarom, bemoedigt elkaar in deze woorden.

ΩΣΤΕ	ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΤΕ	ΑΛΛΗΛΟΥΣ	ΕΝ	ΤΟΙΣ	ΛΟΓΟΙΣ	ΤΟΥΤΟΙΣ
zodat	bemoedigt !	elkaar	in	de	woorden	deze
dus	Vermaant	elkander	met	_	woorden	deze

de volgende keer: 24 november

bespreking van diverse teksten,
vragen en tegenwerpingen zoals:

- de geschiedenis van Saul te Endor
- de rijke man en Lazarus
- wat bedoelde Paulus met "heen te gaan en met Christus zijn"?
- zijn Mozes en Elia nu reeds verheerlijkt?
- verlangde Paulus het lichaam te verlaten en in te trekken bij de Heer?
- wie zijn de geesten in de gevangenis aan wie Christus heeft gepredikt?
- enz.